

ZRÓŻNICOWANIA I NIERÓWNOŚCI PŁCIOWE W SPORCIE

Płeć to jedna z najbardziej uniwersalnych podstaw stratyfikacji społecznej we wszystkich społeczeństwach. Jest ona krytycznym czynnikiem tworzącym strukturę życiowych szans i możliwości stojących przed jednostkami i grupami. Co więcej, ma ogromny wpływ na określenie wykonywanych ról. Socjologia płci, mając na uwadze odmienne funkcjonowanie kobiet i mężczyzn w różnych dziedzinach życia społecznego, stara się uchwycić determinanty dystansów i nierówności między nimi. Przedmiotem dyskusji są różne formy różnicowania społecznego np. na rynku pracy, w sferze władzy i polityki lub w sferze życia publicznego.

Zainteresowanie problematyką płci pojawiło się niemalże u progu naukowego rodowodu socjologii i z różnym nasileniem kontynuowane jest po dziś dzień. Problematyka ta początkowo była rozpatrywana w nieco wąskim ujęciu. Rozważania nad płcią przybierały wówczas wymiar bądź jednostronnego, głównie biologicznego, wyjaśnienia różnicowania cech psychicznych i odmienności zachowań kobiet i mężczyzn, bądź przeświadczenia, że kobiety stanowią niższą niż mężczyźni, nie w pełni wartościową kategorię społeczną. Pogląd ten posiadał dwojakiego rodzaju wyjaśnienia, które wywodziły się raczej z wiedzy potocznej i towarzyszących jej uprzedzeń aniżeli z ustaleń naukowych. Pierwsze z nich oparte było na naturalnej predyspozycji kobiet do pełnienia funkcji prokreacyjnej. Drugie z kolei występowało w postaci twierdzenia, że natura pozbawiła kobiety zdolności racjonalnego myślenia i sprawiła je zależnymi emocjonalnie od mężczyzn.

Zakłada się, że do umocnienia takiego wyobrażenia na temat płci przyczynił się dokonany przez Kartezjusza podział na substancję myślącą, czyli ducha, i w znacznym stopniu różne od niego ciało. Tym samym został oddzielony rozum od natury i tak mężczyzna utożsamiany był z duchem i rozumem, kobieta zaś z cielesnością i naturą. Z upływem czasu podział ten przeciwstawiał racjonalność emocjonalności oraz uporządkowaną kulturę chaotycznie funkcjonującej przyrodzie¹.

1 *Encyklopedia socjologii*, t. 3 (2000) Warszawa.

Skonstruowana w ten sposób dychotomia uczyniła z płci osobliwy czynnik różnicowania społecznego, a w zasadzie konstrukt ideologiczny implikujący różną ewaluację pozycji społecznych i funkcji określonych przez płć.

Płć: wyznacznik biologiczny i społeczny

Pojęcie płci (ang. *sex*) używane jest zwykle w celu określenia pewnego fenomenu biologicznego, odnoszącego się głównie do różnic anatomicznych, które wynikają z dymorfizmu płciowego. Rozbieżności między kobietą a mężczyzną przejawiają się w funkcjach reprodukcyjnych, hormonalnych i anatomicznych. Cechy wynikające z tych rozbieżności są uwarunkowane biologicznie i niezależne od czynników społecznych.

Na płci jako pojęciu biologicznym oparty jest podział gatunku ludzkiego na kobiety i mężczyzn. Płć jest określana w momencie poczęcia, kiedy to ma miejsce formowanie układu dwudziestu trzech par chromosomów, będących biologicznym dziedzictwem dziecka i nośnikiem informacji genetycznych. Jedna z tych par określa płć dziecka. Matka dostarcza chromosom X, natomiast ojciec może przekazać chromosom X lub Y. Jeżeli ojciec przekaze chromosom X, to w połączeniu z chromosomem X matki da to parę XX, co warunkuje powstanie embrionu płci żeńskiej. Jeśli zaś ojciec przekaze chromosom Y to wówczas powstanie para XY skutkująca ukształtowaniem embrionu płci męskiej. Występujące różnice chromosomowe w konsekwencji prowadzą do rozwoju odmiennych tkanek i organizmów².

Nie można pominąć faktu, że płć jest także zjawiskiem społecznym i psychologicznym. Definiowana jest wówczas przez osobliwe wzorce aktywności życiowej lub określone poczucie tożsamości. Socjologowie zwykli używać kategorii płci kulturowej w odniesieniu do psychologicznych, społecznych i kulturowych różnic między mężczyznami a kobietami. Płć kulturowa wiąże się ze społecznym tworzeniem koncepcji męskości i kobiecości³. W celu określenia cech nabytych, czyli zbioru atrybutów, ról społecznych, postaw i zachowań przypisanych kobiecie lub mężczyźnie przez szeroko pojmowaną kulturę stosuje się angielskojęzyczne pojęcie *gender*, tłumaczone najczęściej jako „rodzaj”⁴.

W powszechnym mniemaniu pojęcie rodzaju zawarte jest poniekąd w pojęciu płci. Jednakże warto pamiętać, że rodzaj nie jest równoważny z płcią dziecka, która jest określana na podstawie zewnętrznych narządów płciowych. To, co można określić psychologicznym dymorfizmem płciowym, niekoniecznie okazuje się następstwem dymorfizmu biologicznego. Różnica między pojęciami płci

2 Por. N. Goodman (2009) *Wstęp do socjologii*, Warszawa.

3 Por. A. Giddens (2007) *Socjologia*, Warszawa.

4 S.L. Bem (2000) *Męskość Kobiecość. O różnicach wynikających z płci*, Gdańsk.

i rodzaju jest niezwykle istotna, gdyż biologiczne różnice płciowe są niezmiennie (pomijając ingerencje chirurgiczne). Różnice między rodzajami są natomiast uwarunkowane społecznie i mogą się zmieniać. Jeśli dzieci będą wychowywane jako chłopcy lub dziewczynki, to staną się nimi, nawet gdy później okaże się, że ich tożsamość nie pasuje do profilu genetycznego. To właśnie przypisany danej jednostce rodzaj, a nie płeć biologiczna, przesądza o męskiej lub żeńskiej tożsamości płciowej. Tak więc źródeł tożsamości płciowej człowieka należy poszukiwać w aspekcie społecznym. „Tożsamość płciowa zależy od tego, czy istotne dla rozwoju jednostki osoby traktują ją jako mężczyznę, czy jako kobietę, ucząc w ten sposób odpowiednich dla danej płci zachowań”⁵. Większość zachowań specyficznych dla płci jest konsekwencją określonych technik i wzorców socjalizacji. Rzecz jasna różnych w zależności od danej kultury, co może tłumaczyć mnogość istniejących schematów męskości i kobiecości.

Współczesne ujęcia zagadnienia zakładają, że każdą osobę można scharakteryzować poprzez wymiar psychicznej „kobiecości” (*femininity*) i psychicznej „męskości” (*masculinity*). Nasilenie męskości i kobiecości oraz relacje między nimi określają identyfikację płciową. Inaczej mówiąc, męskość i kobiecość są ważnymi składnikami osobowości, które informują, w jakim stopniu dana jednostka jest spostrzegana jako kobieta lub mężczyzna.

Teorie wyjaśniające zróżnicowanie płci

Istnieje wiele wyjaśnień zróżnicowania płciowego, będących często teoriami kontrowersyjnymi i spekulatywnymi. Powstały one na gruncie takich nauk jak psychologia, socjologia, antropologia oraz biologia. Koncepcje o dość bogatym zapleczu empirycznym wyjaśniają większość różnic obserwowanych między płciami i można podzielić je na trzy zasadnicze grupy:

- 1) koncepcje zróżnicowanej socjalizacji kobiet i mężczyzn,
- 2) koncepcje ewolucjonistyczne,
- 3) koncepcje strukturalno-społeczne.

Socjalizacja to proces nabywania tożsamości, pozyskiwania wartości, przekonań, postaw oraz reguł przeżywania świata. Co więcej, jest to zbiór zachowań ułatwiających skuteczne funkcjonowanie w społeczeństwie. Socjalizacja wiąże się z akulturacją, czyli procesem wrastania w daną kulturę – w jej język, wartości i wierzenia, normy zakazujące i nakazujące robienie danych rzeczy. Głównie jednak socjalizacja to nabywanie kategorii umysłowych, które kreują nasz świat⁶. Socjalizacja stanowi swoisty proces uczenia się i pozyskiwania wzorów zachowań od autorytetów dominujących w danej zbiorowości. Prawidłowo przebiegający proces socjalizacji prowadzi do uzyskania właściwej

5 E. Kaschak (1996) *Nowa psychologia kobiety. Podejście feministyczne*, Gdańsk, s. 50.

6 Por. B. Wojciszke (2002) *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*, Warszawa.

dla danej płci tożsamości, wszelkie zaś zakłócenia i nieprawidłowości w jej przebiegu mogą powodować niezgodność płci społecznej z płcią biologiczną.

Problematyka socjalizacji jako zasadniczego instrumentu nabywania płci społecznej znalazła stosunkowo obszerne rozwinięcie w interakcjonizmie symbolicznym. Według tej perspektywy teoretycznej, płeć ustalana jest na skutek bezpośrednich interakcji z rodzicami, nauczycielami i rówieśnikami. Pośrednio na kształtowanie płci ma wpływ oddziaływanie środków masowego przekazu, które dostarczają najbardziej stereotypowych wersji definicji płci, które są adaptowane na drodze uczenia się, bądź naśladownictwa⁷.

Sandra L. Bem⁸ przekonuje, że współczesne społeczeństwo skłania do patrzenia na płeć przez pryzmat androcentryzmu. Jest to stawianie męczyzny w centrum kultury, przejawiające się w jego wyższym wartościowaniu i traktowaniu jako przywódcy. Męskie doświadczenia traktowane są jako wzorce do naśladowania oraz normatywne standardy stanowiące bycie człowiekiem, doświadczenie kobiece zaś to odstępstwo od pożądanego wzorca.

Kolejny efekt kultury dotyczący pojmowania płci to polaryzacja rodzaju, czyli traktowanie męskości i kobiecości jako dwóch przeciwstawnych biegunów tego samego wymiaru. Wymiar ten uważany jest za istotną własność ludzkiej osobowości, pojmowanej jako zainteresowania, przejawiane zdolności, zachowanie w kontaktach interpersonalnych, styl ubierania się, preferencje seksualne itd. W związku z tym dana osoba może być w społeczeństwie albo mężczyzną, albo kobietą, a to warunkuje sposób postępowania w życiu⁹

Esencjalizm biologiczny to głębokie przekonanie i mocno zakorzeniona wiara w naturalność różnic płciowych. Struktura ciała, gospodarka hormonalna, wrodzone predyspozycje i inne cechy różnicujące kobietę i mężczyznę są uwarunkowane biologicznie. Tej teorii sprzyja uniwersalność rozbieżności płciowych, polegająca np. na fakcie, iż pod każdą szerokością geograficzną tylko kobiety rodzą dzieci, a mężczyźni wyruszają na wojny¹⁰.

Teoria schematów płciowych Sandry L. Bem (*Gender Schema Theory*) związana jest z koncepcją poznawczo-rozwojową człowieka i modelem społecznego uczenia się. Płeć psychologiczna bowiem kształtowana jest zgodnie ze schematami poznawczymi, które są przyswajane i rozwijane w toku socjalizacji. Tak ukształtowany schemat warunkuje selekcję, organizację i ukierunkowanie procesów percepcji w taki sposób, aby nowo dostarczone informacje zasymilować zgodnie z wymiarami występującymi w schemacie.

W myśl tradycyjnej koncepcji, męskość i kobiecość traktowano jako dwa bieguny jednego bimodalnego wymiaru. Według tej teorii człowiek mógł być

7 *Encyklopedia socjologii, op. cit.*

8 S.L. Bem, *op. cit.*

9 *Op. cit.*

10 B. Wojciszke, *op. cit.*

kobięcy lub męski. Czynnikiem determinującym były przede wszystkim tendencje dominujące w otoczeniu do wzmacniania danych zachowań (karanie lub nagradzanie) oraz wzorce czerpane z postaci pełniących rolę modeli płciowych (uczenie przez naśladownictwo). Powszechnym, a zarazem błędnym stało się założenie, że identyfikacja zgodna z płcią biologiczną jest warunkiem właściwego przystosowania. Wysokie wskaźniki w skali kobiecości u mężczyzn i niskie u kobiet były interpretowane jako przejaw patologii. Równie niepokojące było współwystępowanie cech kobiecych i męskich u jednego osobnika.

Na początku lat siedemdziesiątych, Sandra L. Bem zakwestionowała założenie oparte na dychotomii ról związanych z płcią. Badania przez nią prowadzone potwierdziły fakt, iż poza jednostkami kobiecymi i męskimi istnieją ludzie, którzy posiadają zarówno cechy kobiece i męskie, a także tacy, u których skomplikowane staje się określenie wzorca płci. Tak więc okazało się, że męskość i kobiecość to dwa odrębne wymiary, od siebie logicznie niezależne, każdy bowiem dotyczy innych treści. Męskość związana jest z funkcjonowaniem zadaniowym, sprawnością i asertywnością, kobiecość natomiast dotyczy funkcjonowania społeczno-emocjonalnego, wyrażanego przez emocje, wrażliwość na potrzeby innych i troskę o nich¹¹.

Bem twierdzi, że każda jednostka w dzieciństwie zdobywa wiedzę dotyczącą mękości i kobiecości. Jej treść jest uwarunkowana normami środowiska, w którym dana jednostka dorasta. Pojęcie mękości i kobiecości zyskuje zatem wymiar stereotypowy w ujęciu poznawczym, związany z takimi kategoriami jak cechy fizyczne, cechy psychiczne, rodzaje zachowań i zajęcia¹². W większości kultur tradycyjne schematy płciowe łączą męskość przede wszystkim z cechami instrumentalnymi, kobiecość zaś z cechami ekspresyjnymi.

Biologicznego uwarunkowania rozbieżności między kobietami a mężczyznami należy upatrywać w zjawisku adaptacji i ewolucji. Różnice w zakresie motoryki, zdolności orientacyjno-przestrzennych oraz cech osobowości można tłumaczyć jako konsekwencję przystosowania do wykonywanej pracy. Mężczyźni jako myśliwi cechowali się sprawnością, celnością, wyobraźnią trójwymiarową, kobiety zaś trudniące się w zbieractwie dokładnością oraz dobrą pamięcią lokalizacji. Różne dziedziny sprawiły, że rozwinęły się inne cechy polepszające adaptację kobiet i mężczyzn, w związku z tym zróżnicowanie tych zdolności utrzymuje się po dziś dzień. Dzieje się tak za sprawą procesów opisanych w ewolucjonistycznej koncepcji Karola Darwina mówiącej o utrwalaniu się pewnych cech morfologicznych w organizmach i ich dziedziczeniu¹³.

Teoria strukturalno-społeczna wyjaśnia różnice płci jako skutek odmienności ról pełnionych przez kobiety i mężczyzn. Ważną i uniwersalną różnicą zdają

11 *Op. cit.*

12 L. Brannon (2002) *Psychologia rodzaju. Kobiety i mężczyźni: podobni czy różni*, Gdańsk.

13 B. Wojciszke, *op. cit.*

się być podział pracy i odmienne stanowiska zajmowane w hierarchii władzy. Każda z płci specjalizuje się w innych zadaniach, dostosowując swoje umiejętności, działania i cechy do pełnionych ról. Przystosowanie kobiet do roli matki i opiekunki relacji wewnątrzrodziny rozwija w niej troskę, emocjonalność, uступliwość, empatię. Mężczyzna, predestynowany do podejmowania pracy zarobkowej i roli głównego żywiciela rodziny, rozwija w sobie zaradność, przedsiębiorczość, skłonność do rywalizacji, pewność siebie. Adaptacja do pełnionych ról wpływa na odmienne umiejscowienie obu płci w strukturze władzy. Mężczyźni częściej pełnią rolę zwierzchnika, dlatego rozwija się w nich tendencja do kontrolowania innych i asertywność. Kobiety występującą w pozycji podporządkowanej cechuje uległość, łagodność, zależność, a także niższa samoocena¹⁴.

Każda z omówionych wyżej koncepcji jest na tyle bogata w fakty i potwierdzona empirycznie, że jest w stanie wyjaśnić większość różnic między płciami. Żadnej z teorii nie należy odrzucać, wszystkie bowiem posiadają cenne wartości heurystyczne. Wybór najwłaściwszej jest do pewnego stopnia zależny od preferencji światopoglądowych i estetycznych.

Płeć kulturowa i sport

Sport w wykonaniu kobiet oraz kobieta – zawodniczka to bezustanna treść dyskusji, zarówno naukowej, jak i popularnej. Ograniczony udział kobiet w sporcie ma swe liczne źródła społeczno-obyczajowe umocnione przez tradycje. Sięga odległych czasów antycznych igrzysk, których surowe zasady nie tylko eliminowały kobiety z udziału w zmaganiach olimpijskich, ale pod groźbą kary śmierci odmawiały prawa wstępu na widownię stadionu podczas rozgrywania zawodów. Sukcesywny wzrost udziału kobiet w ruchu sportowym jest dziełem nowożytnej epoki i jej gwałtownych przeobrażeń, które dały kobietom możliwość udziału w produkcji i innych formach życia publicznego, zapoczątkowując tym samym trwającą do dziś ewolucję obyczajów i postępującą unifikację życiowych aspiracji i dążeń obu płci¹⁵.

Czynnikiem, który wywarł bardzo duży wpływ na aktywność sportową kobiet, było pojawienie się, wpływowego nurtu społecznego – feminizmu. Wzrastający udział kobiet w życiu społecznym, politycznym i zawodowym spowodował, że ich dążenia emancypacyjne zaowocowały znaczącymi sukcesami. Dla kobiet uczestnictwo w sporcie było jednym z wielu sposobów pozyskiwania dla siebie praw w nowoczesnym świecie. Sport poprzez swoją widowiskowość okazał się idealnym polem manifestacji kobiecości. To spowodowało śmiało wkraczanie do coraz to nowych konkurencji sportowych.

14 *Op. cit.*

15 Por. Z. Krawczyk (1973) *Sport w społeczeństwie współczesnym*, Warszawa.

W sporcie znajduje swe odbicie wiele zjawisk życia społecznego, między innymi tych związanych z płcią kulturową i jej wielorakimi kontekstami. W percepcji społecznej sport stanowi domenę mężczyzn i pozostaje w sprzeczności zarówno z kulturowymi standardami kobiecego piękna, jak i kobiecej atrakcyjności. Po części wydaje się to prawdą, sposób bowiem organizacji i uprawiania sportu jest antytezą, typowej dla naszej kultury, definicji kobiecości. Wymagania, przed jakimi stawiani są zawodnicy uprawiający sport wyczynowo, w dużej mierze pokrywają się z cechami przynależnymi do męskiego stereotypu tj. niezależność, gotowość podejmowania rywalizacji, agresywność, orientacja zadaniowa, nieustępliwość, tendencje przywódcze. Już podczas pierwszego treningu rozwija się u mężczyzn „instynkt zabójcy”, który winien wykorzystywać podczas rozgrywania zawodów. Zaszczepia się chłopcom przekonanie, że istota sportu polega na konfrontacji z przeciwnikiem, której często towarzyszy wyczerpanie fizyczne i ból, a ponad wszystko liczy się zwycięstwo. Chłopcy, którzy nie zdołają dostosować się do twardych reguł sportowej rywalizacji i nie wykażą się męską siłą, stają się obiektem kpin, działają bowiem „jak kobiety”¹⁶.

W dziejach najnowszych, kobiety nie były całkowicie wykluczane ze świata sportu i ćwiczeń fizycznych, jednak ich udział polegał częściej nie na aktywnym uczestnictwie w zawodach, a raczej na wspieraniu konkurujących ze sobą mężczyzn i występowaniu na przykład w charakterze cheerleaderek. Kobiety traktujące sport bardzo poważnie, były postrzegane przez społeczeństwo jako pozbawione kobiecości, często „zmaskulinizowane”. Z badań prowadzonych przez Ellis Cashmore wynika, że wiele osób przejawia pogląd, iż kobieta poświęcająca się sportowi jest zapewne lesbijką. Ten stereotyp ogranicza liczbę kobiet uprawiających sport i determinuje zachowanie kobiet sportowców. „Sportsmenki nie są postrzegane jako ‘rzeczywiste’ kobiety, ponieważ nie uosabiają tradycyjnych cech kobiecych”¹⁷ Można więc przyjąć, że sport jest idealnym polem socjalizacji do ról męskich, wymagania bowiem w nim stawiane są całkowicie rozbieżne ze stereotypem „prawdziwej kobiety”. Cechy pożądane u kobiet – bierność, delikatność, wrażliwość, brak agresywności, submisywność, emocjonalność i opiekuńczość – stanowią arsenał zachowań ekspresyjnych i niewątpliwie nie są pomocne w karierze sportowej. Kobieta, która ją wybiera, stawia się w położeniu ostrego konfliktu ról i staje się reprezentantką wyselekcjonowanej populacji.

Z początkiem lat 70. XX wieku pojawiło się kilka tendencji, które miały wpływ na zmianę charakteru uczestnictwa kobiet i mężczyzn w sporcie oraz ćwiczeniach fizycznych. Ogłoszony w 1972 r. Title IX zabronił dyskryminacji płciowej we wszystkich finansowanych z budżetu federalnego programach edu-

16 Por. C.M. Renzetti, D.J. Curran (2005) *Kobiety, mężczyźni i społeczeństwo*, Warszawa.

17 Por. C.M. Renzetti, D.J. Curran, *op. cit.*

kacyjnych, w tym także sportowych. W konsekwencji zmusiło to amerykańskie instytucje do włączenia dziewcząt w różnorakie przedsięwzięcia oraz przeznaczenia większych środków finansowych na sport dziewcząt i kobiet. Rezultaty okazały się znaczące. Zaobserwowano wzrost liczby studentek-sportsmenek w college'ach i na uniwersytetach (z 16% w 1971 r. do 40% w 1988 r.). Środki przeznaczone na stypendia sportowe dla kobiet uczących się w renomowanych uczelniach należących do National Collegiate Athletic Association Division I wzrosły z 20% w 1971 r. do ok. 40% w roku 1998.

Pomimo spektakularnego rozwinięcia kobiecego sportu, nierówność płciowa nadal daje się we znaki. W latach 2004-2010 środki służące rozwojowi sportu kobiecego zwiększyły się o ponad 39%, podczas gdy fundusze przeznaczone na sport męski wzrosły o 60%. Średnia podstawowa płaca głównego trenera zespołu koszykówki męskiej wynosiła 316.000 dolarów, z kolei koszykówki kobiecej 145.600 dolarów¹⁸. Sport kobiecy wciąż wydaje się deprecjonowany, a kobiety-zawodniczki nie są traktowane, jak „poważni sportowcy”. Najlepsze koszykarki ligi kobiecej WNBA dostają wynagrodzenie rzędu 35 tys. dolarów za 3 miesięczny sezon, co stanowi kwotę mniejszą niż ta, którą otrzymuje większość początkujących graczy ligi męskiej NBA za jeden mecz¹⁹

Znaczącą różnicę można dostrzec, porównując sposoby relacjonowania przez media wydarzeń sportowych z udziałem kobiet i mężczyzn. Messner i współpracownicy doszli do wniosku, że media podają zdecydowanie mniej informacji dotyczących zawodów sportowych kobiet, z wyjątkiem igrzysk olimpijskich lub innych imprez międzynarodowych. Na sport męski poświęconych jest w Stanach Zjednoczonych 92% czasu antenowego sportowych wiadomości telewizyjnych, sport kobiecy zaś zajmuje zaledwie 5%. Pozostałe 3% przypada na wiadomości „mieszane” lub „płciowo- neutralne” Gdy wydarzy się sytuacja, że sportsmenki znajdą się w centrum uwagi mediów, częstokroć postrzega się je jako obiekt seksualny bądź ofiarę dramatu²⁰. Wybitna piłkarka nożna Mia Hamm podczas prezentacji telewizyjnej została pokazana przede wszystkim w kontekście swojego ciała, skoncentrowano się bowiem wyłącznie na momencie, w którym zdejmowała swój sweter po zdobyciu złotego medalu olimpijskiego. Podobne zjawisko zauważył L.T. Ryan, analizując kolejne wydania tygodnika „Sports Illustrated” z lat 1993/1994. W tym okresie zamieszczono jedynie sześć zdjęć kobiet. Dwie z nich wystąpiły w charakterze modelek prezentujących nową kolekcję strojów kąpielowych, kolejne zostały przedstawione jako ofiary nieszczęść, takich jak molestowanie, pobicie czy utrata męża²¹.

18 NCAA (2012) *NCAA Gender – Equity Report 2004-2010*.

19 M. Navarro (2001) *Women in sports cultivating new playing fields*, New York Times, 13.

20 Por. C.M. Renzetti, D.J. Curran, *op. cit.*

21 *Op. cit.*

Analiza treści przekazów telewizyjnych i prasowych z całą pewnością potwierdza tezę o symbolicznej anihilacji kobiet²². W mediach kobiety są zwykle ignorowane, trywializowane i deprecjonowane. Można argumentować to zjawisko stwierdzeniem, że sport męski przynosi więcej dochodów od kobiecego. Wydarzenia sportowe z udziałem mężczyzn są dla większości bardziej widowiskowe, a osiągnięte przez nich wyniki bardziej spektakularne. Media z kolei dają odbiorcom jedynie to, czego oczekują i pragną. Selekcja informacji oraz tworzenie rankingu ważności i przydatności odbywa się pod kątem opinii publicznej.

Współczesny sport pozostaje zatem instytucją dokonującą wyraźnego podziału płci przez swą „instrumentalną legitymizację, ideologię, wzory ciała oraz organizację”²³. Pomimo wywalczenia przez kobiety na przełomie XX i XXI wieku dostępu do uprawiania niemal wszystkich dyscyplin obserwuje się podział na sporty kobiece i męskie. Rozróżnienie to, oprócz argumentacji fizjologicznej i psychologicznej, uwarunkowane jest kulturowymi definicjami płci i sposobami traktowania kobiecego i męskiego ciała. Sporty męskie to te, w których występuje brutalność, przemoc, ogromne zaangażowanie mięśniowe, ryzyko i niebezpieczeństwo. Dyscypliny kobiece natomiast przesyczone są delikatnością, wrażliwością, pełnymi gracji ruchami, zgodnymi z kanonem kobiecego piękna.

Trenujące sporty męskie kobiety mają zwykle świadomość, że podejmują się zadań nieadekwatnych do ich płci. Okazuje się to istotne z uwagi na fakt, że rodzajowa nieadekwatność wykonywanego zadania wpływa na ocenę własnej skuteczności (*self-efficacy*). Na podstawie teorii społecznego uczenia się ocena skuteczności działania jest istotnym poznawczo mediatorem podejmowanych zadań. To właśnie ona ma wpływ na wybór obszarów działalności i wielkość wkładanego wysiłku oraz prezentowaną wytrwałość w wypadku wystąpienia trudności²⁴.

Po analizie badań przeprowadzonych przez C. Lirgg²⁵ okazało się, że kobiety cechują się mniejszą pewnością siebie w zadaniach męskich, mężczyźni zaś prezentują niższy poziom wiary we własne możliwości, wykonując zadania kobiece. W przypadku kobiet ocena własnej skuteczności zależna jest od prywatnej teorii zdolności (*implicite conception of ability*). Kobiety mające przekonanie, że zdolności są cechą wrodzoną i niezmienną, wykazują bardzo niski poziom zaufania w stosunku do swoich możliwości w podejmowanych

22 *Op. cit.*

23 W. Kocemba (2006) Społeczne zróżnicowanie uczestnictwa w kulturze fizycznej. W: Z. Dziubiński, Z. Krawczyk [red.] *Socjologia kultury fizycznej*, Warszawa, s. 415.

24 Por. M. Mikołajczyk (1998) Psychologiczne przejawy zróżnicowania płci. W: A.K. Galewski [red.] *Kobieta Sport Zdrowie*, Warszawa.

25 *Op. cit.*

zadaniach sportowych nieadekwatnych do ich płci. Te, które sądzą, że zdolności można rozwijać, jeśli włoży się w to wysiłek i podjęcie odpowiedni trening, oceniają swoją skuteczność wyżej. Prawidłowość ta nie występuje w przypadku mężczyzn.

Stanowisko za pełnym równouprawnieniem kobiet w działalności sportowej i wyborze dziedziny sportu wyrazili Reis i Jelsma twierdząc, że „w żadnym sporcie nie ma nic takiego, co czyniłoby go zasadniczo męskim lub zasadniczo kobiecym”²⁶.

Chociaż kobiety-zawodniczki dążą do zwycięstwa w zawodach sportowych, jednak ogółem posiadają odmienny stosunek do uprawiania sportu niż mężczyźni. Badania ukazują, że kobiety i dziewczęta skuteczniej współpracują w grach zespołowych niż mężczyźni. Ponadto kobiety w większym stopniu są nastawione na poszanowanie reguł gry, a nie na „zwycięstwo za wszelką cenę”. W rezultacie kobiety i dziewczęta reprezentują podejście do sportu bliższe tradycyjnym ideałom sportowym, w szczególności idei sportowej gry jako celu samego w sobie, służącego do samorozwoju i przynoszącego zadowolenie²⁷.

Podsumowanie

Płeć jest główną przesłanką przypisywania zadań społecznych. Jako fakt biologiczny wyraża się w oznakach cielesnych, właściwościach fizjologicznych oraz pewnych odrębnościach psychicznych. Płeć podlega również interpretacji kulturowej. W związku z tym występują różne idee, przekonania i poglądy na temat kobiecości i męskości, a także określone reguły postępowania. W zdecydowanej większości społeczeństw kobietom i mężczyznom wyznacza się odmiennie role społeczne. Role te, będące zbiorem społecznych oczekiwań wobec płci, kształtują odrębność w zachowaniu kobiet i mężczyzn. Rozbieżności płciowe stały się cechą struktury społecznej prowadzącą do niejednolitego traktowania. Ciało kobiety i związane z nim funkcje powodują przypisanie jej ról społecznych o niższej randze kulturowej. Kobiecość i męskość określona przez geny posiada swoje jasno wyznaczone granice, a próba ich przekroczenia w niektórych dziedzinach może zostać uznana za „wynaturzenie”

Zachowania i relacje międzyludzkie, jak również normy i wartości typowe dla danego społeczeństwa, znajdują swe odbicie również na niwie sportowej. Pomimo dość znaczącego opanowania przez kobiety dziedziny życia społecznego, jaką jest sport, nie sposób zaprzeczyć, że androcentryczna perspektywa społeczna jest wciąż obecna. Aktywność fizyczna, zwłaszcza ta o charakterze

26 H.T. Reis, B. Jelsma (1984) *A Social Psychology of Sex Differences in Sport*. W: W.F. Straub, *Sport Psychology – An Analysis on Athlete Behaviour*, 2nd ed. Ithaca, Movement Publications.

27 Por. C.M. Renzetti, D.J. Curran, *op. cit.*

wyczynowym, zreszta większy odsetek mężczyzn i to oni powszechniej niż kobiety przejawiają zainteresowanie sportem. Zdaniem wielu wymagania, jakie stawia współczesny sport, nie idą w parze z wymogami formułowanymi przez społeczeństwo wobec kobiet. W percepcji społecznej sport pozostaje „sprawą męską” i w związku z tym jest polem, na którym można zaobserwować liczne dysproporcje ze względu na płeć.